

POSTANOWIENIE

15 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Krzysztof Grzesiowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 15 maja 2024 r. w Warszawie

zażalenia Ł. N.

na wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach

z 21 grudnia 2023 r., IV Ca 510/22,

w sprawie z powództwa I. B. i M. N.

przeciwko Ł. N.

o zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok, pozostawiając rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu
kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

1. Wyrokiem z 21 grudnia 2023 r. Sąd Okręgowy w Katowicach uchylił wyrok częściowy Sądu Rejonowego w Mikołowie z 21 marca 2022 r., którym Sąd ten oddalił powództwo I. B. i M. N. przeciwko Ł. N. o zapłatę oraz orzekł o kosztach procesu. Sąd drugiej instancji wskazał, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, albowiem nie poczynił żadnych ustaleń co do wysokości zachowku.

2. Zażalenie na powyższy wyrok wniósł pozwany zaskarżając go w całości i zarzucając naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez jego nieprawidłowe zastosowanie polegające na uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania

w sytuacji, gdy nie istniały przesłanki uzasadniające takie przekazanie oraz art. 386 § 5 k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na uchyleniu zaskarżonego wyroku i nakazanie sądowi I instancji ponowne rozpoznanie sprawy w innym składzie.

3. Powołując się na powyższe zarzuty pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu oraz o zasądzenie kosztów sądowych oraz kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym w podwójnej wysokości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

4. Zażalenie okazało się zasadne.

5. Zażalenie unormowane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. jest szczególnym rodzajem środka zaskarżenia, albowiem nie służy ocenie prawidłowości czynności procesowych sądu odwoławczego podjętych w celu wydania rozstrzygnięcia co do istoty sprawy ani także zaprezentowanego przez ten sąd poglądu na temat wykładni prawa materialnego mającego zastosowanie w sprawie. Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne tego sądu ma służyć jedynie poddaniu kontroli, czy zostało ono prawidłowo wydane. Sąd Najwyższy ocenia, czy stwierdzone przez sąd odwoławczy okoliczności są tymi, które w świetle art. 386 § 2 i 4 k.p.c. usprawiedliwiają wydanie orzeczenia kasatoryjnego, a nie reformatoryjnego, i – w zależności od wyniku – albo oddala zażalenie, albo uchyla zaskarżony wyrok.

6. Należy podkreślić, że środek odwoławczy unormowany w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. pozostaje zażaleniem i nie służy ocenie prawidłowości czynności procesowych sądu podjętych w celu wydania rozstrzygnięcia co do istoty sprawy ani także zaprezentowanego przez sąd *meriti* poglądu na temat wykładni prawa materialnego mającego zastosowanie w sprawie. Przy jego rozpoznawaniu Sąd Najwyższy nie bada istoty sprawy, a mianowicie tego, co w świetle zgłoszonego żądania i jego podstawy faktycznej stanowiło przedmiot postępowania. Przewidziane bowiem w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenie jest skierowane przeciwko uchyleniu przez sąd drugiej instancji wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania.

7. Uchylenie wyroku przez sąd odwoławczy połączone z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji może nastąpić wyłącznie w razie nierozpoznania istoty sprawy przez ten sąd albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c), ewentualnie zachodzi nieważność postępowania (art. 386 § 2 k.p.c).

8. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazano wielokrotnie, że nierozpoznanie istoty sprawy, w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c., jest wadliwością rozstrzygnięcia polegającą na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź zaniechaniu zbadania przez ten sąd materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów stron z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie.

9. Analiza uzasadnienia zaskarżonego wyroku prowadzi do wniosku, że Sąd Okręgowy niewłaściwie zinterpretował przesłanki orzeczenia kasatoryjnego ujęte w art. 386 § 4 k.p.c. Sąd Rejonowy po przeprowadzeniu postępowania dowodowego stwierdził, że powództwo o zachówek podlegało oddaleniu, ponieważ zachodziły podstawy do wydziedziczenia powódek przez zmarłego. Sąd Rejonowy stwierdził ponadto, że nawet gdyby istniały przesłanki pozwalające na ustalenie braku podstaw do wydziedziczenia lub na stwierdzenie, że spadkobierca przebaczył uprawnionym do zachowku, roszczenie nie mogłoby zostać uwzględnione z powodu sprzeczności żądania z zasadami współżycia społecznego (art. 5 k.c.). Sąd ten wyjaśnił motywy takiej oceny prawnej. Sąd Rejonowy rozstrzygnął zatem o żądaniu powództwa i odniósł się do jego materialnoprawnej podstawy, a więc rozpoznał istotę sporu.

10. Argumentacja Sądu Okręgowego i jego zalecenia co do dalszego postępowania nie potwierdzają nierozpoznania istoty sprawy w przedstawionym rozumieniu tego pojęcia. Sąd ten jako przyczynę wydania wyroku kasatoryjnego wskazał nierozpoznanie przez Sąd Rejonowy istoty sprawy, wynikającego przede wszystkim z niepoczynienia jakichkolwiek ustaleń co do wysokości zachowku. Zdaniem Sądu Okręgowego w sprawie winien zostać przeprowadzony dowód

z opinii biegłego na okoliczność ustalenia wartości udziałów w spadku oraz dowody na okoliczność poczynienia przez powódki nakładów na nieruchomości spadkową.

11. Stanowisko Sądu Okręgowego nie wskazuje na nierozpoznanie przez Sąd Rejonowy istoty sprawy, lecz na rozpoznanie jej w sposób, który Sąd drugiej instancji uważa za nietrafny. Uznanie przez Sąd Okręgowy, że Sąd Rejonowy nie dokonał wszystkich ustaleń faktycznych, które zdaniem Sądu Okręgowego były niezbędne, nie oznacza, że nie rozstrzygnął on o merytorycznej podstawie dochodzonego roszczenia. Zgodnie z ugruntowanym stanowiskiem Sądu Najwyższego niewyjaśnienie wszystkich okoliczności faktycznych i zagadnień materialnoprawnych, które pojawiły się w sprawie, nie jest równoznacznie z nierozpoznanie jej istoty w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. Sąd Rejonowy przeprowadził postępowanie dowodowe i rozstrzygnął o istocie sprawy. Niezasadne jest natomiast oczekiwanie przeprowadzenia przez Sąd Rejonowy postępowania dowodowego na okoliczność wysokości należnego zachowku w sytuacji, gdy Sąd Rejonowy ustalił, iż nie zachodzą przesłanki do jego zasądzenia. Oddalenie powództwa przez Sąd pierwszej instancji z ww. przyczyn uprawniało ten Sąd do zaniechania przeprowadzania dowodu z opinii biegłych sądowych i nie może być uznane, w okolicznościach tej sprawy, za nierozpoznanie jej istoty w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c.

12. Według przyjętego w kodeksie postępowania cywilnego modelu apelacji pełnej postępowanie przed sądem drugiej instancji ma charakter merytoryczny i jest kontynuacją postępowania pierwszoinstancyjnego (art. 382 k.p.c.). W tej sytuacji to w postępowaniu apelacyjnym powinny zostać zbadane kwestie, które nie zostały – zdaniem Sądu Okręgowego – w wystarczający sposób rozważone przez Sąd Rejonowy, a Sąd drugiej instancji jest zobowiązany naprawić dostrzeżone wadliwości, uwzględnić bezzasadnie pominięte dowody, poczynić istotne dla rozstrzygnięcia sprawy ustalenia faktyczne i należycie zastosować prawo materialne.

13. Jeżeli Sąd drugiej instancji odmiennie ocenił przydatność przeprowadzonych dowodów i jednocześnie uznał, że dokonane przez Sąd Rejonowy ustalenia faktyczne, a także przyjęte przez ten Sąd oceny prawne są

niepełne lub wymagają uzupełnienia i dodatkowego rozważenia w świetle innych dowodów (w tym zwłaszcza dowodu z opinii biegłych sądowych), to na Sądzie odwoławczym spoczywał obowiązek poczynienia ustaleń faktycznych niezbędnych do rozstrzygnięcia sprawy, a następnie dokonania oceny prawnej roszczeń strony powodowej.

14. Zaznaczyć przy tym należy, że w sytuacji gdy Sąd drugiej instancji, rozpoznając apelację, zmienia lub uzupełnia ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, wymagania zaskarżalności orzeczeń wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji RP) i dwuinstancyjności postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP) nie zostają naruszone. Zdaniem Sądu Najwyższego w sprawie nie zachodzi potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, nawet zaś potrzeba znacznego jego uzupełnienia (o dowód z opinii biegłych sądowych) oraz poczynienia w sprawie dodatkowych ustaleń faktycznych nie stanowi podstawy do wydania orzeczenia kasatoryjnego.

15. W tym kontekście odnoszenie się do drugiego zarzutu zażalenia jest już zbędne.

16. Z przytoczonych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok, pozostawiając orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego – zgodnie z art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. – w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.

[SOP]

[ms]